

BBC 27: OM HVPU-REFORM, OG LOKALLAGETS ”STRATEGI”

I det siste har det vært mye snakk om den 20 år gamle HVPU-reformens status. Ikke minst har det vært mye diskusjon om hvordan boformene for personer med utviklingshemning har utviklet seg. Det har kommet mange eksempler på at kommuner satser på ”omsorgsgettoer”, og mange stusser vel når de hører om boligkomplekser som har 20-30 og kanskje enda flere beboere. I Hedmark har vi hatt det nokså idyllisk i så måte. I mange år var bofellesskap med fire og i noen tilfeller opp til seks leiligheter temmelig enerådende. Men Kongsvinger kommune var tidlig ute med Skriverlunden, der i alle fall 12 leiligheter var samlet i et to etasjers rekkehus. Huset lå i en skråning, og halvparten av leilighetene hadde inngang fra nedsiden. Dette dempet inntrykket av størrelse. Skriverlunden var også et unntak i Hedmark. Men etter hvert fikk flere øynene opp for ”stordriftsfordeler” også her. Trysil slo for ca. ti år siden til med Hagebekk, som består av temmelig mange leiligheter på taket av et kjøpesenter. Atriumløsningen minner om timeshareleiligheter i Spania, selv om det mangler badebasseng og kanskje litt mer behagelige temperaturer en større del av året – Trysil er jo mest kjent for skisport. Hamar åpnet nylig en bomaskin som ikke oser av hjemmehygge. Men de aller fleste kommunene, og ikke minst Nord-Odal, har greid å holde godt på den opprinnelige modellen med de små fellesskapene. Kanskje har det sine fordeler å bo i grisgrendte strøk uten tomtmangel? Mange av kommunene har bare noen få tusen innbyggere, og knapt nok det.

Slik skal det se ut! Jeg er ikke på fjelltur i Rondane, men det er faktisk utkanten av Rondane vi ser i bakgrunnen. Bildet viser Klokkaregga i Alvdal, 200 meter fra Steia, sentrum i bygda. Det er fire leiligheter, og HVPU-reformens intensjoner er oppfylt. Det var dette med grisgrendte strøk...

I resten av landet, særlig i kommuner av en viss størrelse, har det dessverre blitt vanligere med større løsninger. Vitsen med HVPU-reformen var å avvikle institusjonene, og å

normalisere boformen, ikke minst ved at også personer med utviklingshemning skulle bo i normale bomiljøer. Det er ikke unormalt å bo i blokk, men det er vel unormalt å bo i en blokk der det kun bor personer med utviklingshemning? Jeg forstår at kommuner etter hvert skal ta hånd om stadig flere og større grupper av mennesker som må ha hjelp til å skaffe bolig, og som skal ha tjenester, men noen ganger velges det litt enkle og fantasiløse utforminger.

Men vi må heller ikke bli hysteriske. Det er mange måter å trives på. For en stund siden så jeg en reportasje på NRK om en ung kvinne med utviklingshemning som bodde i en leilighet som var skaffet på de åpne markedet, og som stortrivdes. Hun hadde et godt nettverk. Ikke minst stilte familien opp. Hennes trivsel og velvære ble langt på vei forklart med boformen. Men det kan nok bli litt enkelt som et generelt bilde på verdien av en slik boform. For det kan selvfølgelig være slik at personer som i utgangspunktet fungerer godt, og som nettopp har et nettverk og øvrige ressurser, har lettere for å bosette seg på en slik måte. Vi snakker altså om ”seleksjonsfaktorer”. Jeg kjenner folk som bor ultranormalisert, men som ikke har det bra i det hele tatt. De tilmålte tjenestene fra kommunen hadde vært tilstrekkelige hvis de hadde bodd i et passe fellesskap der man automatisk får en del sosial omgang og nettopp fellesskap i en god betydning av ordet. For de som ikke klarer å skaffe seg noe av dette på egenhånd, og som har svakt nettverk og lite kontakt med familien, kan det bli stusselig, for å si det rett ut. Men gettoer vil vi uansett ikke ha.

I debatten om hvordan personer med utviklingshemning har det, har også spørsmålet om jobb kommet opp. Jeg er enig med dem, også med en viss NFU-leider som jeg ikke skal nevne navnet på, som mener at langt flere burde hatt jobber innenfor det ordinære arbeidslivet. Vi snakker ikke om vanlige jobber, men om avgrensede oppgaver som kan gjøres innenfor vanlige bedrifter og det offentlige. Jeg synes jeg ser den arbeidsplassen der det ikke fins oppgaver som mange med utviklingshemning kan gjøre. Mulighetene for individuell tilrettelegging kan være vel så gode der som på kommunale dagsentra, der det kan være trangt om plassen og mange personer og ting å ta hensyn til. Her om dagen kjøpte jeg mat i en kommunal kantine, av en dame som neppe hadde IQ over 40. Hun trengte bare litt hjelp med hoderegning, og det klarer vel de fleste å gi, så gikk det helt greit. Det er også gode eksempler på selv personer som er nokså svakfungerende, og som har store atferdsforstyrrelser, kan finne sin plass. To unge damer fra Stavanger kommune, Elena Egge Roux og Rojda Kara, har

To grepa stavangerjenter som vil ha ”hele folket i arbeid”, for å bruke et Arbeiderparti-slagord fra 1930-tallet som bør få sin renessanse. Elena Egge Roux til venstre, og Rojda Kara til høyre.

meldt på et framlegg om dette på Storefjell til våren. Poenget er at ikke bare de mest "strøkne" kan jobbe på noe annet enn kommunale dagsentre. Har noen noe imot å se en person med utviklingshemning som medarbeider når vi handler i en butikk? Det er vel heller tvert om! Integreringen på dette området går så sakte at jeg tror at det kan være på sin plass med lovbestemmelser, å la en HVPU-reform for arbeidslivet. Det kan virke som myndighetene ikke innser hvilke virkemidler som skal til.

Sandnes, min elskede hjemby, er som regel enten langt bak eller langt foran. Nylig startet de opp et ressursteam for barn og unge som spesialisthelsetjenesten – langt på vei BUP – har "gitt opp". Da skal altså kommunen ta over. Ikke minst skolenekting er tema for dette ressursteamet, skjønt grunnene til skolenektingen kan være så komplekse at vi ikke kan snakke om "ren" nekting. Uansett har kommunen gått til et radikalt steg som få andre kommuner har gjort, og unge og entusiastiske folk er godt i gang.

Men det jeg skal fram til, er at Sandnes har ligget langt foran også når det gjelder arbeidsplasser for personer med utviklingshemning, i alle fall når vi generaliserer fra en enkelthistorie. Det kan jo forskere glatt gjøre, så jeg er i godt selskap. På Ganddal, bygda som har formet meg, bodde det nemlig en eldre mann med det som må ha vært lett utviklingshemning. Sverre i Loftå (altså Luften, etter navnet på gården som han kom fra), var ikke tapt bak en vogn. Ganddal hadde på den tiden en rekke møbelfabrikker og –snekkerier. Dette ga mengder av avfall i form av spon og flis – dette var før man begynte å fyre med slikt.

1960-talls salongbord fra Ganddal møbelfabrikk og hjørneskap fra samme tid fra Aase dreieri. Den som ikke synes at dette er vakkert, får med meg å bestille! Mine foreldre kjøpte salongbord i Tromsø på 1950-tallet. Hva sto det på etiketten under bordet? Jo, Ganddal møbelfabrikk! Kom ikke her.

På Ganddal er det også mange gårder, og på mange av dem var det griser. Hva trenger en grisebonde? Jo, avfallet som møbelindustrien ville bli kvitt. Sverre var ikke av de glupeste, men han klarte å legge sammen to og to. I alle år var han derfor "selvstendig næringsdrivende": Hans gikk rundt på bedriftene med ei diger kjerre, og samlet spon og flis opp i tomme kraftfôrsekker, som han selvfølgelig hadde fått av grisebøndene – han var også forut for sin tid når det gjaldt gjenbruk! Så gikk han rundt på gårdene og solgte sitt produkt til mange faste kunder som så fram til neste leveranse fra Sverre. Jeg glemmer ikke en annonse han hadde i lokalavisen rundt 1980, da han var nærmere 80 år: "Griseeigarar, sjå her. Finfine spøner, kr. 1,- per sekk. Sverre Lunde, telefon...". Før han la inn årene, det vil si at en svært høy alder krevde sitt, ble kjerra mer "high tech". Blant annet var det noen som monterte fancy lys. Ellers var han et enkelt, men åndelig, menneske. Et høydepunkt for ham var møtene på Klippen, det vil si pinsemenigheten, der de "talte i tungor så sveitten rann", som det heter i diktet "Fiskaren Lyder" av Jakob Sande.

Sverre i Loftå, en blid og flittig gründer med lett utviklingshemning. Smilet er som det pleide å være, men kjerra var vanligvis overfylt av sponsekker.

I BBC 13, i november i 2010, gikk jeg gjennom anmeldelser av atferdsanalytiske bøker, blant annet Eikeseth og Svartdals omfattende innføringsbok *Anvendt atferdsanalyse. Teori og praksis*. Særlig anmeldelsen av den sistnevnte boken var tankevekkende. Ett poeng var at teoridelen kanskje var litt overlesset, i og med at relativt få av begrepene ble brukt i den praktiske delen, men at sistnevnte del ga betydelig mersmak. Over et år senere ble samme bok anmeldt i Tidsskrift for Norsk Psykologforening. Det er ingen overdrivelse å si at denne anmeldelsen, skrevet av Oddbjørn Hove, er nokså motsatt i synet på sterke og svake sider ved boken. Hove åpner med et godt poeng: ”Fraværet av formidling av atferdsanalyse i mine studiedager var påfallende, men effektive metoder har en tendens til å overleve. Boka *Anvendt atferdsanalyse. Teori og praksis* tyder på at nettopp det har skjedd med atferdsanalyse i Norge.” Videre mener anmelderen at ”Både den teoretiske og den praktiske delen av boka presenterer atferdsanalytisk kunnskap i bredden. Dette går dessverre noen ganger på bekostning av dybden i kunnskapen som formidles, noe som blir særlig fremtredende i den praktiske delen.” Jeg kan være enig i at noen kapitler er litt summariske i så måte. Men boken er ikke en håndbok, og skal bare gi en innføring, eller mersmak. Uansett er anmelderen

Et bokomslag som bør utløse bekymringsmelding, og redaktørene Svein Eikeseth og Frode Svartdal.

sjenerøs med å gi atferdsanalyse en sentral plass i grunnlaget for det som i dag regnes som effektive metoder for en rekke problemer og lidelser. Dét er ikke lite.

I den forbindelse har jeg merket meg at det den senere tid har vært en viss debatt omkring evidensbasert behandling. Jeg har ikke satt meg inn i argumentene, men fristes likevel til en liten kommentar. Evidensbasering betyr enkelt sagt å bruke metoder som har en dokumentert effekt, og at vi normalt skal velge dette framfor metoder som har mindre dokumentert effekt. Men "evidens" er et generelt begrep. Det som henger aller høyest er såkalt empirisk støttet behandling, det vil si at et visst antall studier som holder en viss kvalitet, har vist en viss effekt. Kravene er strenge, og det er unntak at studier finnes verdige. Kognitiv atferdsterapi skårer høyt på dette området, og som atferdsanalytikere kan vi jo si at det skyldes at kognitiv atferdsterapi i stor grad bygger på de samme prinsippene som atferdsanalyse bygger på. Men at en metode er empirisk støttet, betyr selvfølgelig ikke at det er garantert at behandlingen virker. Langt ifra! Og for de fleste metoder må vi i høyeste grad snakke om *mer eller mindre* støtte for at behandlingen virker. De fleste betraktningene på området advarer også mot et ensidig metodefokus, som i Levants definisjon: "Evidensbasert praksis i psykologi (EBPP) er integrasjonen av den beste tilgjengelige forskning med klinisk ekspertise, i kontekst av pasientens egenskaper, kultur og preferanser." I tillegg til selve metodikken, skal man altså mestre relasjonen til pasienten. Behandling av utfordrende atferd er ekstremt komplekst, og jeg tror at atferdsanalytikere ikke skal kreve monopol på dette. En interessant observasjon i så måte er at mange som bedyrer at de ikke er atferdsanalytikere, bruker løsninger som er svært lette å beskrive med atferdsanalytiske begreper. Det sier litt når Per Lorentzen ender opp med alt fra ekstinksjon til fading og non-kontingent forsterkning, som jeg viste i en artikkel for to-tre år siden. Den store fordelene med atferdsanalyse er at den bygger på prinsipper som gir kort vei til et vell av mulige praktiske løsninger, der vi følgelig har mye å velge mellom. Faren er at noen kan låse seg til en bestemt løsning for tidlig. Det enkleste er jo det beste, men det må bygge på grundige refleksjoner rundt mange alternativer.

Alt i alt er vi nok henvist til gråsonen mellom eksakt vitenskap og *troen* på at vi gjør noe riktig. Selv synes jeg at det er et utmerket sted å være. Jeg ser ikke en gang noe i veien for å være temmelig entusiastisk på dette grunnlaget. Entusiasme er bra: Det kan både vekke interesse for temaet generelt, og innen visse grenser øke effekt av behandling. Jeg var inne på pinsebevegelsen i stad, men særlig den mer karismatiske delen av den er kanskje litt drøy å ha som modell. Maran Ata-tilstander, for eksempel på lokallagets større og mindre seminarer, er kanskje å gå litt langt. Men kanskje vi kan plukke visse elementer? Begeistring og humor har

Dette er kanskje *litt* for dramatisk til å være ideal for et seminar i regi av lokallaget?

aldri skadet noen. Og var det én ting Aage Samuelson, Maran Atas grunnlegger og ubestridte leder, hadde, så var det nettopp dette. Et fellestrekk vi har med Maran Ata, er at vi driver med en form for helbredelse. Kanskje vi kan få noen til å stå fram med vitnesbyrd om hvordan atferdsanalyse har hjulpet? Et annet fellestrekk er at mange vil si at også vårt språk er den rene tungetale. Vel, styret får avgjøre om dette er noe å gå videre på. Hvis jeg skal komme med et tips, så er det kanskje Ulf Larsen som har mest forstanderpotensial for tiden, nå som det drar seg mot årsmøte og et spennende valg.

Her nærmer vi oss. Såpass glede og entusiasme, og tro på det vi driver med, må vi kunne formidle?

Men før vi kommer så langt, er det ”julebord” for styremedlemmer og folk med en eller annen funksjon i lokallaget. Etter å ha bedt dere selv, er dere velkomne til meg den 27. januar! Men det vil være røykeforbud, spesielt for mannlige gjester, og i alle fall innendørs. Grunnene er ganske opplagte.

For de stadig flere som ikke forstår et kvekk av kulturspråket tysk: Røyking gjør slapp. Vi vil ha et styre, og en leder, som kan stå oppreist i atferdsstormer som vil herje i lokallagets område!